

הכרת הטוב יוצרת קשר מחייב

9. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קג עמוד ב
 כי אתא יהויקים אמר: קמאי לא ידעי לארגוזי, כלום אנו צריכינן
 אלא לאורו – יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשינן בו, יטול אורו.
 אמרו לו: והלא כסף וזהב שלו הוא, שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם
 ה' צבא-ות! – אמר להם: כבר נתנו לנו, שנאמר השמים שמים לה'
 והארץ נתן לבני אדם.

10. שיחות מוסר מאמר ל
 מודגשת כאן דרגה של רשע שאין דוגמתה, להראות לעין כל שאינו
 חייב כלל בהכרת הטוב לבורא יתברך, וממילא אינו קשור לכל
 התחייבות אנושית שישנה בטבע כל נברא.

11. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף ה עמוד א
 תנו רבנן: מי יתן והיה לבבם זה להם – אמר להן משה לישראל:
 כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא
 לישראל: מי יתן והיה לבבם זה להם, היה להם לומר: תן אתה.

12. תוספות מסכת עבודה זרה דף ה עמוד א
 כפויי טובה – לכך קלאס כפויי טובה שללא ראו לומר אתה תן לפי שללא
 היו רואים להחזיק לו טובה זכך.

13. מכתב מאליהו חלק ה עמוד 132
 היינו שהכפוי טובה אף שבוודאי "נוטל" הנהו, לפעמים
 אינו רוצה לקבל מאחרים, לא משום שפתאום נעשה
 "נותן", אלא משום שכדאי לו לוותר על הטובה ההיא אך
 למען לא יצטרך להודות לחברו....

מקורה של כפיות טובה – מחזיק טובה לעצמו

14. משנת רבי אהרן פרשת כי תבא עמוד שמח
 והנה הכרת הטוב היא מעלה טבעית בנפש האדם הישר,
 ופחיתות הנפש היא להיות כפוי טובה, והגורם העיקרי להיות
 כפוי טובה הוא משום שהאדם מחזיק טובה לעצמו, היינו
 שנדמה לו שמגיע לו הטובה וחייבים לתתה לו, וזהו מתולדות
 הגאווה שמחשיב מאד את עצמו, ואהבתו מעוררת את עיניו –
 וכמו השוחד המעורר – לחשוב שמגיע לו, ויש שאפילו אינו
 בעל גאווה ממש להרגיש התנשאות בעצמו, אך מ"מ מחזיק
 טובה לעצמו עבור מעשים טובים שעשה או מעלות נפשיות
 שיש לו, וממילא אינו מכיר טובה אלא מחזיקה לעצמו,
 שהטוב הוא כאלו שלו.

15. משנה מסכת אבות פרק ב
 רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת
 תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת

16. משנת רבי אהרן פרשת כי תבא עמוד שמט
 והנה מדת כפיית הטוב גורמת שכל טובה שמקבל תיהפך לו
 לרועץ, שתביעותיו מתגברות, כי מאחר שחושב שהכל שלו
 הרי מגיע לו יותר ויותר, ובוזה הוא מפסיד באמת את ההטבה
 שקיבל, כי אחרי שמבוקשו גדל - אינו מוצא קורת רוח במה
 שיש לו ... וזהו באמת הגורם הגדול למניעת הטוב מבני אדם,
 כי חסרון ההכרה בטובה גורם סילוקה

17. רש"י דברים פרק כו פסוק א
 (א) והיה כי תבוא וירשתה וישבת בה – מגיד שללא נתחייבו צדקנים על
 שכבשו את הארץ וחלקוה:

פרשת כי תבוא –

הכרת הטוב וכפיות טובה

מעלתה של מצוות ביכורים

1. דברים פרק כו, א-ב
 (א) וְהָיָה כִּי תִבְּוֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נְזֻלָּה
 וַיְרִשְׁתָּהּ וַיִּשְׁבְּתָהּ בָּהּ: (ב) וּלְקַחֲתָ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר תִּבְּוֵא מֵאֲרֶזֶף אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וְשִׂמְתָּ בַטֶּבֶל
 וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְּוֹר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁכְן שְׁמוֹ שָׁם:

2. ספרי דברים פרשת כי תבוא פיסקא רצז
 והיה כי תבא אל הארץ, אין והיה אלא מיד. כי תבא אל הארץ,
 עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תיכנס לארץ.

3. תורה תמימה הערות דברים פרק כו הערה א
 (א) דבשאר מצוות כהאי גונא כתיב כי תבאו ולא והיה ולכן דרשו כאלו
 אמר הכתוב טעם על היותם בארץ, מפני מה תבאו אל הארץ מפני
 שעתידיים אתם לקיים מצוות בכורים.

4. בראשית רבה (וילנא) פרשת בראשית פרשה א סימן ד
 ומה טעם בראשית ברא אלקים ... ואין ראשית אלא בכורים
 שנאמר (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך וגו'.

5. אלשיך דברים פרק כו
 אמנם בשום לב אל מה שהגדילו רבותינו ז"ל בבראשית רבה
 (א 1) התמיהא הזאת, נבא עד תכונתה, באומרם בראשית ברא
 כוי בשביל מצוות בכורים שנאמר בה ראשית בכורי אדמתך ברא
 אלקים את השמים כוי, כי הלא יפלא מה גדלה המצוה הזאת
 שעליה לבדה נברא העולם:

6. דברים פרק כו, ג
 (ג) וּבָאתָ אֶל הַכֶּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
 הַגְּדִיתִי הַיּוֹם לַה' אֱלֹהֶיךָ כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נְשַׁבַּע ה'
 לְאֲבוֹתַי לָתֵת לָנוּ:
 רש"י
 ואמרת אליו – שאינך כפוי טובה:

7. גור אריה דברים פרק כו
 פירוש, אף על גב דאין צריך לומר "כי באתי אל הארץ",
 דהרי אני רואה שבא אל הארץ, ומה שצריך לומר "כי
 באתי אל הארץ", לומר שאינך כפוי טובה, כלומר שאינו
 חשוב הטובה לכלום, לפיכך קאמר שיאמר "הגדתי כי
 באתי אל הארץ", והוא טובה אצלי, ואני מודה עליו:

8. משנה שכיר - מועדים שבועות ביאור מצות ביכורים
 ונראה לי ברור דזה ענין מצות ביכורים, כדי שלא לומר כוחי ועוצם ידי
 עשה לי החיל הזה, ורק לידע שהכל בא אליו מה, ועל כן התחיל הכתוב
 ואמר "והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נותן לך וגו' ולקחת
 מראשית כל פרי האדמה גו' אשר ה' אלקיך נותן לך וגו' ובאת אל הכהן
 גו' ואמרת אליו", ופירש רש"י שאינך כפוי טובה ורק אדרבא הינך
 מכיר טובה ועי"ז תכיר השגחתו עליך, וזאת יעורר אותך לעבוד את
 השי"ת ולשמור ולעשות כל מצותיו.

25. רש"י הירש דברים פרק כו

מצות ביכורים מבטאת את הרעיון שביכורי פרי אדמתנו אינם מבשילים כ"תבואה" לצורך ביתנו, אלא הם מבשילים לצורך בית ה', לצורך בית מקדש תורתו. על ידי כך מצוה זו מטפחת את ההכרה ואת ההודאה שהסיבה הראשונה לברכת אדמתנו ולחצלות עבודתנו היא רק רצון ה' ונאמנותנו לברית תורתו, ואילו חריצותנו וסיוע ההשפעות הפיסייות הם רק סיבה שניה

26. דעת תורה דברים ב עמוד לו

ביסוד הענין של הכרת הטוב הוא ג"כ להראות למיטיבך כי אתה בשמחה רבה על גודל חסדו. על הפסוק "כי ה' אלוקיך ברכך בכל מעשה ידך", כתב רש"י: לפיכך לא תכפור את טובתו להראות כאלו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים. – אם לא מראה שמחתו ואושרו על הטוב, זהו גם כן כפיית טובה, והיא מצווה.

מבט נכון על הייסורים

27. דברים פרק כו פסוק ה

וְעִנִּיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרָיִם וַיִּזְרַח שָׁמַיִם בְּמִטְוֵי מַעֲטֵי וַיְהִי שָׁמַיִם לְגֹזֵי גְדֹלַת עֲצוּם וְרֹב:

רש"י
ארמני אבד אבי – מזכיר חסדי המקום ארמני אבד אבי, לכן בקש לעקור את הכל, כשקרף אחר יעקב.

28. דעת תורה דברים ב עמוד לה

מבהיל להתבונן, גודל הענין והחיוב של היות מכיר בטוב. לא מספיק לו להיות מודה על קבלת החסד שהוא עומד עכשיו עליה, מחויב הוא גם להכיר וגם להיות מודה על כל הסיבוכים וההשתלשלויות, מאז ומראשית, אשר הביאוהו בקבלת זה החסד של עכשיו

29. משנת רבי אהרן פרשת כי תבא עמוד שמט

וכן הוא בעניינים של צער המגיעים – "ח"ו – לאדם, שהגאה - ואף מי שהא רק מחזיק טובה לעצמו – לא יוכל לקבלם כלל, והוא בתרעומת גדולה, וזהו גורם לחיזוק הפורענות ח"ו, כמו שאמרנו במועד קטן: "כל המתקשה על מתנו יותר מדאי – על מת אחר הוא בוכה

הדרך להכרת הטוב לבוא מתחילה בכיבוד הורים

30. דברים פרק כז פסוק טז

אָרוּר מִקְלָה אָבִיו וְאִמּוֹ וְאָמַר כָּל הָעָם אָמֵן: ס

רש"י
מקלה אביו – מזלזל

31. חיי אדם חלק א כלל טז

הכיבוד הוא במחשבה ובמעשה ובדיבור. במחשבה כדכתיב [תהילים טו, ד] "נבזה בעיניו נמאס, ואת יראי ה' יכבד", והיינו יכבד במחשבה, דאין לומר שלבלו ובעיניו הם נבזים רק שמכבד אותם בדברים, אם כן הן שוין בעיניו כמוהו שהרי גם הוא נבזה בעיניו, אלא על כרחך דרצה לומר שמכבדם בלבו שהם חשובים בעיניו ובלבו, דהיינו שידימה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ, אף שבעיני שאר בני אדם אינם חשובים כלל. וזה עיקר כיבוד, שאם לא כן, הרי כתיב "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו ריחק ממני"

32. ספר החינוך פרשת יתרו מצוה לג

משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפרי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלוקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנושע יעלה ממנה להכיר טובת הא-ל ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון

18. דברים פרק ח, יא-יד

יֵאָמֵר לָךְ פֶּן תִּשְׁכַּחוּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ לְבִלְתִּי שִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְזִקְתָּו אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵעַתָּה הַיּוֹם: (יב) פֶּן תֹּאכַל וְשִׂבַּעְתָּ וּבְתִים טַבִּים תִּבְנֶה וְיִשְׁבַּעְתָּ: (יג) וּבִקְרָה וּצְאֵנָה יִרְבֶּן וְכֶסֶף וְזָהָב יִרְבֶּה לָךְ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ יִרְבֶּה: (יד) וְרַם לְבַבְךָ וְשִׁכַּחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ הַמוֹצִיאֲךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:

19. משנה שכיר דברים פרשת כי תבוא

וזה הכוונה זכור את אשר עשה לך עמלק, היינו שרוצה לסמם את עינו ולפתות את לבו שכל מה שיש לו מהטובות בעולם הוא בעצמו עשה לו זאת ולא באה לו מיד הקדוש ברוך הוא, כי בזה ההכרה תולה הכל, ואם טועה בזה אזי סופו עי"ז לשכוח את השי"ת וילך לעבוד אלהים אחרים, אבל בידוע האמת כי יד ה' עשתה זאת, אזי יהיה עבד נאמן לשי"ת בכל כחו ובכל נפשו. וזהו הענין לדעתי שנסמך מצות ביכורים למצות מחיית עמלק, כי הם דברים המתנגדים ממש, וזה לעומת זה עשה אלקים ובו תלוי כל היהדות.

הכרת הטוב מביאה לשמחה כפיות טובה מביאה לרגזנות

20. דברים פרק כח פסוק ב

וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֵלֶּה וְהִשְׁיֵגְךָ כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ:

21. והגדת דברים עמוד 349

מהו "והשיגוך"? כי בנוהג שבעולם, אדם מתברך בברכה, וכבר עולה הוא שלב, מחליף דירה, ומכוננית, וצורת דיבור. באה ברכה נוספת, וכבר צריכה להתקשר למודיעין, לברר את הכתובות החדשה. ואז מסתכלים בעיניית שבדלת, ולא מזהים אותה, ואומרים באינטרקום שבעל הבית איננו... לא זו הדרך: "והשיגוך", שלא תשתנה! שתשאר באותו מקום! שלא תשנה מאכסניה שלך...

22. דברים פרק כח, מה-מז

(מז) וּבָאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלֶּה וַיִּרְדְּפוּךָ וְהִשְׁיֵגוּךָ עַד הַשְּׂמֹרֶךְ כִּי לֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמּוֹר מִצְוֹתָיו וְזִקְתָּו אֲשֶׁר צִוָּה: ... (מז) תַּנּוּת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמּוֹזָה וּבְטוֹב לִבָּב מֵרֹב כָּל: רש"י
מרב כל – צעוד שהיה לך כל טוב:

23. דף על הדף ברכות דף יא עמוד ב

וכתב הגאון ר' ברוך דב פוברסקי שליט"א: וצ"ב טובא וכי מפני ענין זה כבר ראוי לבא כל דברי התוכחה. וי"ל שהכונה בזה, כי שורש כל העבירות החמורות הוא מפני שחסר באהבת השי"ת ובשמחת המצוה, ומי שזוכה לקיים מצוה בשמחה ובטוב לבב שהוא יסוד האהבה אינו בא לידי עבירה

24. דברים פרק כו, יא

יֵאָמֵר מִזְמוֹת בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר גָּתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ אֹתָהּ וְהִלְוִי וְהִגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: ס

רש"י
ושמחת בכל הטוב – מכאן אמרו אין קורין מקרא צרכים אלא בזמן שמחה מעצרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו ופירותיו ויינו ושמנו, אבל מהגאון ואילך מביא ואינו קורא:

וכן מצינו בגמרא ע"ז על הפסוק "מי יתן והיה לבבם זה להם" – אמר להן משה לישראל: כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקב"ה לישראל: "מי יתן והיה לבבם זה להם", היה להם לומר תן אתה וביאר תו"ס שלא רצו לומר אתה תן, לפי שלא היו רוצים להחזיק לו טובה בכך. ביאר המכתב מאליהו שהכפוי טובה לפעמים אינו רוצה לקבל מאחרים, לא משום שפתאום נעשה "נותן", אלא משום שכדאי לו לוותר על הטובה ההיא כדי שלא יצטרך להודות לחברו. ושוב אנו רואים עד כמה הכרת הטוב מביאה לחיבור ולדבקות לעומת כפיות טובה שמביאה לריחוק והתנתקות עד כדי כפירה.

מדברים אלו יכולים אנו להבין מדוע בשכר מצוות ביכורים נכנסו ישראל לארץ ומדוע בשביל מצוות ביכורים נברא העולם. מצוות ביכורים היא המפתח לקניין הארץ שהרי ללא הרגשת השייכות לבורא אין ישראל יכולים לרשת את הארץ ואם בכל זאת יצליחו לרשת אותה גלו יגלו ממנה כפי שאירע. כל אחיזת ישראל בארץ ישראל תלויה בהכרת הטוב שיש לישראל כלפי הבורא. ככל שנתרחק בהכרת הטוב ונייחס את ההצלחה וההתפתחות לבורא כך נתחזק אחיזתנו בארצנו, וככל שנייחס את ההצלחה לעצמנו כך נביא על עצמנו צרות עד כדי הקאת הארץ אותנו. מהותה של מצוות ביכורים היא היסוד לכל אחיזתנו בארץ הקודש.

מקורה של כפיות טובה – מחזיק טובה לעצמו

14-16 מהו הגורם העיקרי לכך שהאדם מתכחש למעלה הטבעית של הכרת הטוב ובוחר לפגום בנפשו ולהיות כפוי טובה? על כך עונה ר' אהרן קוטלר בספרו 'משנת רבי אהרן' – האדם מחזיק טובה לעצמו, כלומר שנדמה לו שהטובה מגיעה לו וחייבים לתת לו אותה. תחושה זו באה מגאוה שהאדם מחשיב את עצמו ואהבת עצמו מעוררת את עיניו. יש אדם שגם אם אינו גאוותן עדין הוא בגדר 'מחזיק טובה לעצמו' בעבור מעשים טובים שעשה ובעבור מעלות נפשיות שחנן אותו הבורא וממילא אינו מכיר טובה ומחזיק את הטובה לעצמו. בזוגיות אנו נפגשים בדבר הזה פעמים רבות. אחד מהקשיים הגדולים במערכת זוגית באה לאדם מחמת שהוא חושב שכן או בת הזוג חייבים לו. כאשר בונים מערכת זוגית על בסיס מחויבות גורמים לשני ליקויים: 1. הצד "המחויב" מאבד את החשק להעניק ולעשות למען בן/בת זוגו. 2. הצד שמרגיש שחייבים לו מתמלא בעצבים כשהדברים לא מתבצעים כמו שהוא רוצה. לעומת זאת מערכת יחסים שבבסיסה קיים הערך של 'הכרת הטוב' מביאה לתוצאות הפוכות: 1. הצד שמכירים לו טובה מקבל מרץ להשפיע עוד ועוד טוב. 2. הצד שמכיר טובה, כיון שהוא לא מרגיש שחייבים לו, אינו כועס משום שהוא לא מפתח ציפיות.

עבודה – פעמים רבות מעסיקים "שוכחים" לפרגן. חוסר פרגון הוא תוצאה של אי הכרת הטוב. מעסיק מרגיש שהעובד מקבל כסף ולכן הוא חייב למערכת, כיון שהוא חייב אין מה להכיר לו טובה. לעומת זאת מעסיק טוב פוקח את עיניו וכשהוא רואה עובד חרוץ שנותן מעצמו הרבה הוא אומר לעצמו: "הרי העובד הזה היה יכול להיות ראש קטן, אבל הוא מגדיל ראש ועל כך צריך לצ'פר אותו". מי שבבסיסו קיים היסוד של הכרת הטוב הוא לא עסוק כל היום במה מגיע לי וכמה חייבים לי, נקודת ההנחה שלו שלא מגיע לו ולכן יותר קל לו לזהות עובדים חרוצים שראויים להערכה. כמובן שככל שהמעסיק יעריך יותר, יפרגן יותר, יצ'פר יותר, כך העובדים ירצו לתת מעצמם עוד ועוד.

סיכום - פרשת כי תבוא - הכרת הטוב וכפיות טובה

מעלתה של מצוות ביכורים

1-5 – פרשתנו פותחת במצוות ביכורים. כל איש מישראל, שיש לו שדה או כרם, מצווה להביא ביכורים לבית המקדש וליתנם לכהנים. לא מכל הפירות חייבים להביא ביכורים אלא רק משבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל. מצוות ביכורים בשונה משאר מצוות התלויות בארץ פותחת בלשון "והיה כי תבוא אל הארץ" ובספרי ביאר שהמילה "והיה" באה להורות על כך שבשכר מצוה זו נכנס לארץ. בתורה תמימה ביאר בכוונת הספרי שכל סיבת ביאת ישראל לארץ ישראל היא כדי לקיים מצוות ביכורים. במדרש בראשית רבה מובא עוד יותר מזה שכל בריאת העולם בשביל מצוות ביכורים – בראשית ברא אלוקים – אין ראשית אלא בכורים, שנאמר ראשית בכורי אדמתך". ותמה האלשך מה גדלה המצוה הזאת שעליה לבדה נברא העולם, ונוסיף על דבריו מה גדלה המצוה הזו שבשבילה נכנסו ישראל לארץ. בשיעור זה נעמוד על מהותה של מצוות בכורים וממנה נלמד יסוד חשוב לכל תחומי החיים.

6-8 – מביא הבכורים בא אל הכהן ואומר "הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו" רש"י מפרש שבאמירה זו בא לומר שאינו כפוי טובה וביאר הגור אריה, שאף על גב שאין צריך לומר "כי באתי אל הארץ", שהרי סוף סוף אנו רואים שבא אל הארץ, אעפ"כ אומר כדי לומר שאינו כפוי טובה, והביאה לארץ טובה אצלו, והוא מודה עליה. לכאורה יש לתמוה, הרי כל כך הרבה שנים עברו מאז שבנ"י נכנסו לארץ ועד שנבנה בית המקדש ואם כן לשם מה עליו להזכיר את הכניסה לארץ? אלא שזהו כל יסוד של מצוות ביכורים כפי שכותב 'המשנה שכיר' שלא לומר כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וחובת האדם לדעת שהכל בא אליו מה'. בשעה שנכנסו ישראל לארץ עדין הרגישו את הטובה הגדולה שעשה איתם ה', אך לאט לאט כאשר האדם עובד את אדמתו, חורש וזורע, קוצר ובוצר, עלול הוא לשכוח את החסד הגדול ולצלול בתוך תחושת 'כוחי ועוצם ידי' ומשום כך כשמביא את הביכורים מזכיר לעצמו את החסד הגדול שעשה ה' במה שהכניסם לארץ ובכך מכיר טובה ומקשר את כל מעשיו לבורא ברוך הוא.

הכרת הטוב יוצרת קשר מחייב

9-13 – דוגמא לכך, שהכופר בטובה בא לידי שכחת ה' ולידי כפירה בעיקר מוצאים אנו אצל המלך יהויקים. בגמרא מסופר שכשבא המלך יהויקים אמר שהמלכים שקדמו לו לא ידעו להרגיז את הקב"ה כמו שצריך. אמר: כלום אנו צריכים לאורו (כלומר לשמש)? הרי יש לנו זהב פרויים (זהב שאורו גדול ומאיר הרבה) ואין אנו צריכים לאורו. וביאר ר' חיים שמואלביץ שמודגשת כאן דרגה של רשע שאין כדוגמתה – להראות לעין כל שאינו חייב כלל בהכרת הטוב לבורא יתברך, וממילא אינו קשור לכל התחייבות אנושית שישנה בטבע כל נברא. רואים אנו מכאן עד כמה הרגשת הכרת הטוב מחייבת את האדם להשאר דבוק בבוראו, וכנגדה מידת כפיות טובה גורמת לריחוק מצד האדם כלפי בוראו.

19 – פרשת "כי תצא" מסתיימת במחיית עמלק והיא סמוכה למצוות ביכורים שפותחת את פרשת כי תבוא. הרב טייכטל בספרו 'משנה שכיר' מבאר שכל ענינו של עמלק לפתות את לבו של האדם ולגרום לו להרגיש שכל הטובות שיש לו הוא בעצמו עשה לו זאת ולא באו לו מהקב"ה, ואם טועה האדם בזה סופו לשכוח את השי"ת וילך לעבוד אלהים אחרים, אבל בידוע האמת כי יד ה' עשתה זאת אזי יהיה עבד נאמן לשי"ת בכל כוחו ובכל נפשו ומשום כך נסמכה פרשת עמלק לפרשת ביכורים כי הם דברים המתנגדים ממש וזה לעומת זה עשה אלוקים ומסיים הרב טייכטל במילים: "ובו תלוי כל היהדות" ובמשפט זה שוב מתבאר לנו מדוע התורה חז"ל נתנו חשיבות כל כך גדולה למצוות ביכורים, משום שהיא מחברת את האדם לבוראו וגורמת לכך שהאדם ישייך את כל הטוב לבורא ולא לעצמו.

20-23 – כאשר באדם מושרשת מידת הכרת הטוב מתקיימת בו הברכה "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך...". תמה הרב גלינסקי מה המשמעות של המילה "והשיגוך" וביאר שבנוהג שבעולם כאשר אדם מתברך בברכה, הוא מיד משנה את אורח חייו, מחליף דירה, משדרג את הרכב ואפילו צורת הדיבור והיחס לאנשים משתנה. מדוע? משום שהוא מתמקד במה שיש לו ושוכח מהיכן כל זה הגיע אליו. כאשר אדם מתמקד במה שיש ומנתק את הברכה ממקורה מיד הוא משתנה במהות משום שהוא חושב שהברכה הגיע לו מחמת מעלתו. התורה באומרה "ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך" מברכת את האדם שתמיד הברכה תשאר אצלו בבחינת ברכה, שתמיד האדם יקשר את הברכה למקורה ולא יחשוב שמגיע לו ומתוך הרגשה זו הוא יזכה בעוד ועוד ברכות. עד כמה הברכות עלולות לסנוור את האדם רואים אנו בחלק של הקללות. התורה נותנת טעם לקללות ואומרת "על אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל". רש"י מפרש את המילים "מרוב כל" - "בעוד שהיה לך כל טוב" ומדבריו משתמע שהסיבה לכך שלא עבדנו את ה' אלוקינו בשמחה ובטוב לבב באה לנו מחמת שהיה לנו רוב כל והוא מה שאמרו "ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך". השפע גורם לאדם להשתנות ולשכוח מי הוציא אותו ממצרים ומי הכניסו לארץ, וכתוצאה מכך עבודת ה' נעשית לדבר מעיק.

בברכת החודש אנו אומרים "חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלימה, חיים של עושר וכבוד, חיים שתהא בנו אהבת תורה ויראת שמים", הקשו העולם מדוע מבקשים פעמים על יראת שמים ותירצו שפעם אחת ביקשנו יראת שמים לפני העושר והכבוד ובפעם השנייה ביקשנו יראת שמים לאחר העושר והכבוד משום שאינה דומה יראת שמים לפני העושר והכבוד ליראת שמים שאחרי העושר והכבוד...

על הפסוק "אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב", הקשה הרב פוברסקי וכי יתכן שהאדם יעשה את כל המצוות ויבואו עליו כל הקללות רק משום שהוא לא עשה אותם בשמחה?! אלא שהכוונה ששורש כל העבירות והרפיון בקיום המצוות בא לאדם על כך שלא היתה לו שמחה בעבודת ה', אולי בהתחלה קיים את המצוות אבל מהר מאד האדם מגיע למצב של חוסר קיום מצוות ועשיית עבירות והכל רק מחמת חוסר השמחה וכפי שבארנו כדי להגיע לשמחה בעבודה עלינו להתחזק ולהשריש את מידת הכרת הטוב שממש הכל מתחיל.

ישובים – בישובים קיים מערך שלם של מתנדבים, חברי מזכירות וועדות שונות וכדו'. פעמים רבות אנשים יודעים לברך על הליקויים ולא לפרגן על הדברים הטובים. גם כאן בבסיס יש חוסר הכרת הטוב. שבא כתוצאה מהרגשת "החייבים לי". אדם שלא מרגיש שחייבים לו יותר משרואה את הליקויים רואה את הדברים הטובים ומעריך אותם.

חז"ל אומרים "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך", פעמים רבות לומדי תורה מצטיירים כאנשים כפויי טובה ולצערי לא סתם. מי ששקוע בלימוד תורה מכיר את מאמרי חז"ל "על שלושה דברים העולם עומד" והראשון שבהם הוא התורה, הוא גם מכיר את מאמרי חז"ל האומרים "תורה מגנא ומצלא" והוא בטוח שהוא ולא אחר מציל את כל העולם ולכן כל העולם חייב לו וכאשר מישהו פוגע בזכויותיו הוא מיד נעמד על רגליו האחוריות. אבל דבר אחד הוא שכח, את דברי רבן יוחנן בן זכאי "אל תחזיק טובה לעצמך כי לך נוצרת". לפעמים ניתן לראות אנשים שהם בני תורה גדולים אבל מזלזלים בחיילי צה"ל שעושים עבודת קודש בהגנה על הארץ. יום ולילה, קיץ וחורף עומדים ושומרים בגופם כדי שבני תורה יוכלו לשבת וללמוד תורה בשקט. חוסר הכרת הטוב גורם לכך שבני התורה יצטיירו כאנשים נצלנים. מאמרי חז"ל נכונים כולם ובאמת כל העולם עומד על התורה, אך לומד התורה חייב להכיר טובה למי שמאפשר לו ללמוד תורה ולהחזיק את העולם. בנוסף לומד התורה, מצד עצמו חייב להרגיש "כי לך נוצרת" ולא להחזיק טובה לעצמו. חובתו של האדם להכיר טובה לזולת ולא לדרוש שיכירו טובה עמו. ככל שהאדם יחזיק טובה לעצמו ויהיה בעמדה של "מגיע לי" אומר הרב קוטלר שהדבר יהיה לו לרועץ משום שתביעותיו יתגברו מאחר שחושב שהכל שלו ומגיע לו יותר ויותר ובהוא מפסיד את כל ההטבה שקיבל כי אחרי שמבוקשו גדל, הוא אינו מוצא קורת רוח במה שיש לו, וזהו הגורם הגדול למניעת הטוב מבני אדם, כי חסרון ההכרה בטובה גורם סילוקה. ככל שאדם פרטי או ציבור ישרו "מגיע לי" הם יגרמו לכך שהם יהיו דחויים ומרוחקים וכל התדמית שלהם תפגע.

17-18 – במצוות ביכורים התחייבו ישראל רק לאחר שכבשו את הארץ וחילקה. על פי היסוד שלמדנו מובן מדוע. לאחר כיבוש וחלוקה האדם מתחיל לעבוד בקרקע והסכנה להיכשל בכוחי ועוצם ידי ובהחזקת טובה לעצמו גדולה, כפי שנאמר "השמר לך פן תשכח את ה' אלוקיך... וכל זה למה? משום ש"תאכל ושבעת ובתים טובים וישבת ובקרך וצאנך ירביון לך..." ואז התוצאה תהיה "ורם לבבך ושכחת את ה' אלוקיך המוציאך מארץ מצרים". מצוות ביכורים באה לשמור על האדם ולחבר את כל הטובה אל הבורא. להזכיר לנו שהיינו עבדים במצרים והקב"ה גמל אתנו טובה והכניסנו לארץ, ומתוך כך נדע שכל ההצלחה שיש לנו בהווה יונקת מהטובה שעשה אתנו הבורא ולא נבוא להתגאות.

פעמים רבות אדם מסמיך מילות טובות של הכרת טובה לביקורות שהוא רוצה לשמוע, מתוך מחשבה שבאמירת מילה טובה הוא יצליח לפתוח את לבבות המבוקרים והביקורת תשמע. זו טעות גדולה!! מה שיקרה זה בדיוק ההפך! אמירת מילה טובה נכנסת אל הלב רק כשהיא יוצאת מהלב ולא כשהיא באה כטקטיקה להשמעת ביקורת. פעמים שאדם אומר מילה טובה בסמוך לביקורות ואעפ"כ הוא אומר מכל הלב, במקרה זה הדברים גם יכנסו אל הלב. אך בדרך כלל הסימן לכך שהמילה הטובה יוצאת מהלב באמת, היא התנהלותו של האדם ביום יום, האם גם כאשר אין ביקורת הוא אומר מילה טובה. אדם שמידת הכרת הטוב טבועה בו אינו דוחה את הכרת הטוב עד שיהיה לו גם ביקורת, הכרת הטוב עומדת בפני עצמה ויש להכיר טובה בכל הזדמנות שאפשר.

מבט נכון על הייסורים

27-29 – מביא הביכורים אומר "ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט..." מסביר רש"י שבאמריה זו מזכיר חסדי המקום, אבל מיד לאחר מכן מסביר רש"י ש"ארמי" הכוונה ללבן שביקש לעקור את הכל ואם כן איך אפשר לומר על לבן שהוא חסד מקום? אלא שר' ירוחם לומד מכאן שבהכרת הטוב לא מספיק להיות מודה על קבלת החסד, אלא גם על כל הסיבוכים וההשתלשלויות שהביאו לקבלת החסד העכשווי. כמו שאנו אומרים "אודך ה' כי עינתני", כלומר אנו מודים גם על העינוי ולא רק על הישועה. אדם כפוי טובה לא רק שלא מודה על הסיבוכים אלא הוא גם לא יודע לקבל את הסיבוכים, כיון שהוא חושב שהכל מגיע לו, ברגע שהוא לא מקבל את מה שהוא רוצה, מיד הוא יכנס למרה שחורה וכך אומר ר' אהרן קוטלר: "מי שהוא מחזיק טובה לעצמו – לא יוכל לקבלם כלל, והוא בתרעומת גדולה" והתוצאה תהיה שיבואו עליו עוד סיבוכים ועוד קשיים, משום שחוסר קבלת הייסורים והקשיים בהבנה מביא עוד קשיים נוספים כמו שאמר חז"ל ש"כל המתקשה על מתו יותר מדאי – על מת אחר הוא בוכה" והסיבה לכך אינה מחמת עונש, אלא משום שהוא מחזיק טובה לעצמו שכלל לא שייכת לו, וטובה זו יכולה להשאר אצלו רק אם ידע ויכיר בה שקיבלה בחסד מאל הבורא, אך מי שלא מכיר בערך המתנה שקיבל אזי לוקחים ממנו גם את מה שיש לו.

כבר דברנו בעבר על כך שפעמים באים ייסורים על האדם והאדם מיד מחפש למה באו עליו הייסורים ומה עליו לתקן, לא מחמת היותו עבד ה' אלא מחמת שרוצה "להוריד" ממנו את הקב"ה וכדי שמלאכי החבלה יחפשו להם קרבן אחר. אין זו הדרך הנכונה. כשבאים ייסורים יש שני שלבים, בשלב הראשון על האדם להבין שבאו עליו ייסורים והייסורים הם טובה גדולה מאת הבורא, רק לאחר שההבנה הזו הושרשה בנו (לפעמים זה יכול לקחת שבועות וחדשים) אפשר לעבור לשלב הבא, ולחפש האם הייסורים באו כדי שנתקן משהו. השלב הראשון חשוב בהרבה מהשלב השני ופעמים רבות גם נעצור שם. כדי להגיע להבנה שכל הייסורים יש בהם הטבה מאת הבורא חייבת להיות מושרשת בנו מידת הכרת הטוב, כיון שללא מידה זו האדם מחזיק טובה לעצמו וברגע שהאדם מרגיש ששלווקחים משהו ששייך לו הוא מיד מתמלא בתרעומת וכעס.

24-25 – נשאל את עצמנו למי יותר קל להיענות בשמחה, למישהו שעשה עמנו טובה גדולה, או למי שלא עשה אתנו מאומה? התשובה ברורה, אדם שאנו חייבים לו, לא רק שנענה בחיוב לבקשתו, אלא נעשה זאת בשמחה, משום שאנו מרגישים חובה מוסרית לגמול איתו טוב על כל הטוב שגמל עמנו. כך בדיוק הדברים בעבודת ה'. אדם שמתנתק מהרגשת הכרת הטוב, קיום המצוות "נתקע" לו, על כל מצווה קטנה שהוא עושה הוא כבר מרגיש שהוא נתן מעל ומעבר, לעומת אדם שמושרשת בו מידת הכרת הטוב כל קיום המצוות נעשה בשמחה משום שהוא מרגיש מחויב לא רק מחמת הציווי אלא מחמת המוסר הטבעי האנושי. על פי יסוד זה ניתן להבין מדוע עיקר זמנה של מצוות ביכורים שכל יסודה הוא 'הכרת הטוב', הוא דווקא בזמן שמחה כמובא בחז"ל שאין קוראים מקרא ביכורים אלא בזמן שמחה מעצרת ועד החג, בזמן שאדם מלקט תבואתו ופירותיו, יינו ושמנו. משום שככל שבאדם מושרשת מידת הכרת הטוב כך השפע לא רק שלא יביא אותו לכפירה בבורא אלא השפע יביא אותו להודות לבורא בלב שמח. אדם שמתבונן על כל היבול שלו ומבין שהסיבה הראשונה והבסיסית ליבול היא הטובה שעשה איתו הבורא, השמחה שלו תהיה מופנית כלפי הבורא ולא כלפי עצמו וכך מבאר הרש"ר הירש שמצוות ביכורים מטפחת את ההכרה ואת ההודאה שהסיבה הראשונה לברכת אדמתנו ולהצלחת עבודתנו היא רק רצון ה' ונאמנותנו לברית תורתו, ואילו חריצותנו וסיוע ההשפעות הפיזיות הם רק סיבה שניה.

26 – את הביכורים לא רק שצריך להביא בזמן שמחה אלא גם צריך להביא אותם בשמחה. ר' ירוחם מבאר שחלק מגדרי מידת הכרת הטוב הוא להראות למיטיבך כי אתה בשמחה רבה על גודל חסדו. על הפסוק "כי ה' אלוקיך ברכך בכל מעשה ידך, כתב רש"י: לפיכך לא תכפור את טובתו להראות כאלו אתם עניים, אלא הראו עצמכם עשירים. ומכאן למד ר' ירוחם שאם האדם לא מראה שמחתו ואושרו על הטוב, זהו גם כן כפיית טובה, ולכן חלק מגדרי המצווה זה להיות בשמחה בשעה שמביא את הביכורים.

פעמים רבות אנו אומרים תודה לא מחמת שאנו מרגישים שבאמת עלינו להודות אלא מחמת שהורגלנו להיות מנומסים. במצוות ביכורים אנו לומדים "הלכות הכרת הטוב", חלק מהכרת הטוב היא הבעת רגש חיובי. חובתו של מכיר הטובה לתת הרגשה טובה לעושה הטובה ואינו דומה הכרת הטוב שבאה מכל הלב להכרת הטוב שבאה מחמת נימוס.

בזוגיות לפעמים האשה מתלוננת שבעלה לא מעריך מספיק את מה שהיא עושה. כשמבררים עם הבעל הוא לא מבין על מה מדובר ומיד אומר: "תמיד אני אומר לה תודה, אין לי מושג על מה היא מדברת". התשובה לאותו בעל שלא אומרים תודה כדי לצאת ידי חובה, לא אומרים תודה כי כך הדריכו אותך בהדרגת חתנים, אומרים תודה כי אנו מרגישים חובה להכיר טובה והרגשת החובה תבוא רק אם באמת נעריך את הטובה שהאשה עשתה עמנו.

חברים יקרים!

עניינה של מצוות ביכורים היא הכרת הטוב. מידת הכרת הטוב מחייבת אותנו להישאר מחוברים לנותן הטובה וככל שנכיר טובה לבורא כך נשאר דבוקים אליו יתברך. מכיר טובה הוא אדם שלא מחזיק טובה לעצמו, כלומר האדם לא מרגיש שמישהו חייב לו משהו. ככל שהאדם הולך וגדל הסכנה ליפול בכפיות טובה הולכת וגדלה. חובתו של האדם תמיד להיזכר ב"ראשית" בשלב בו הוא עוד היה פרי קטן שרק התחיל את הדרך, מתוך התבוננות זו האדם רואה איך כל התפתחותו באה לו מחסדי שמים והוא נשאר מכיר טובה. כדי לעבוד את ה' בשמחה חייבים לחזק בנו את מידת הכרת הטוב, אדם שמרגיש שחייבים לו קשה לו לשמוח באמת, לעומת אדם שבכל מה שהוא מקבל הוא מרגיש חסד הרי שמחתו גדולה מאד. גם קבלת ייסורים באהבה תלויה באופן ישיר במידת הכרת הטוב, אדם שמרגיש שלקחו ממנו משהו ששייך לו נופל לעצבות מה שאין כן אצל אדם שמרגיש שכל מה שיש לו באמת אינו שלו, ההתמודדות תהיה קלה הרבה יותר. הדרך להשריש באנו את מידת הכרת הטוב מתחילה מול ההורים ורק משם ניתן להמשיך ולטפס גם ביחס לבורא. שבת שלום ומבורך!!!

הדרך להכרת הטוב לבורא מתחילה בהכרת הטוב להורים

30-32 – אחד ה"ארורים" המוזכרים בפרשתנו הוא "ארור מקלה אביו ואמו". רש"י מפרש על המילה "מקלה" - מזלזל. זלזול יכול להיות ביטוי חיצוני ויכול גם להיות ביטוי פנימי. החיי אדם מבאר שאת מצוות כיבוד הורים מקיימים במחשבה, מעשה ודיבור ואין לומר "שבלבו ובעיניו הם נבזים רק שמכבד אותם בדברים", אלא עליו לכבדם בלבו, דהיינו שיידמה בעיניו שהם גדולים ונכבדי ארץ, אף שבעיני שאר בני אדם אינם חשובים כלל ומסיים החיי אדם "וזה עיקר כיבוד, שאם לא כן הרי כתיב "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני". הסיום של החיי אדם צריך באור. הרי סוף סוף הפסוק מדבר על היחס שבין עם ישראל לקב"ה ומצוות כיבוד הורים היא יחס שבין ילדים להוריהם ואם כן מה יש לדמות זה לזה? תשובה לכך מוצאים אנו בספר החינוך. משורשי מצוות כיבוד הורים להכיר ולגמול חסד למי שעשה עמו טובה ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלוקים ואנשים", כלומר מצוות כיבוד הורים באה כדי לחזק אצלנו את מידת הכרת הטוב וכפי שראינו מידת הכרת הטוב היא הבסיס לעבודת ה' וללא הבסיס הזה אין בנין. כדי להגיע להפנמה של מידה זו חייב האדם לעבור דרך הוריו וכפי שכותב החינוך: וכשיקבע זאת המידה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל-ברוך הוא שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון. ובמילים אחרות אדם שלא מכבד את הוריו גם לא יכול לכבד את הבורא. מדוע? התשובה לכך, שפעמים רבות נדמה לאדם שההורים "נתקעים" לו בחיים, בא לעשות משהו אחד והם אומרים לו תעשה משהו אחר, נפגש עם בחורה, הקשר הולך טוב ואז ההורים נכנסים לתמונה והעניינים מתחילים להסתבך וכן על זו הדרך. במצבים האלו קשה מאד להשאר בעמדה של מעריך ומכבד, אך עם כל הקושי, זה מה שהתורה תובעת מאתנו ולו רק משום שבזכותם באנו לעולם. כיצד לנהוג למעשה כאשר יש סתירה בין רצון ההורים ורצון הבן/בת זו כבר שאלה הלכתית, אבל בערכה הפנימית וביחס החיצוני חייבים לכבד למרות כל הקושי. כאשר מצליחים לפתח יכולת של כבוד גם בשלבים ש"נתקעים" לנו אפשר גם ליישם את הדברים ביחס לבורא. גם הקב"ה "נתקע" לנו בחיים ולא תמיד הכל הולך כמו שאנו רוצים, אדם שהצליח ליישם את מצוות כיבוד הורים יצליח גם ביחס לבורא, אדם שלא הצליח עם ההורים יתקשה מאד גם ביחס לבורא. יש מצבי קיצון בהם ילד צריך לקבל הדרכה מרב פוסק כיצד להתנהל ופעמים ההדרכה תהיה ליצור ריחוק זמני כמובא בספר חסידים סימן שמג, אך גם הריחוק הזה כל מטרתו הוא כדי להביא לקרבה נכונה ובריאה ולאפשר את הערכה הפנימית בלב.

